

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.02.075>

УДК 346.3

Микола ПОМАЗАНОВ, адвокат, юрист

АО «Аксон Партнерз», Київ, Україна

 orcid.org/0009-0003-3516-3627

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ІТ СУБ'ЄКТАМИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Ключові слова: електронна комерція, господарська діяльність, суб'єкти електронної комерції, електронний підпис одноразовим ідентифікатором, інформаційно-консультаційні послуги.

Досліджено особливості укладання суб'єктами електронної комерції електронних договорів у сфері надання ІТ послуг за допомогою інформаційно-комунікаційних систем на етапі підписання електронним підписом. Проведено порівняльний аналіз національного законодавства та нормативних актів Європейського Союзу, які регулюють окремі аспекти електронної комерції. Виявлено відсутність поняття електронного підпису одноразовим ідентифікатором у законодавстві ЄС, натомість встановлено подібність поняття електронного підпису одноразовим ідентифікатором з визначенням унікального ідентифікатора, закріпленого Директивою (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25.11. 2015 про платіжні послуги на внутрішньому ринку, який має інші цілі застосування, ніж як інструмент для підписання електронних документів. Запропоновано удосконалення законодавства України щодо застосування в електронній комерції простого електронного підпису замість електронного підпису одноразовим ідентифікатором, що дозволить відмежувати процедури ідентифікації та автентифікації за допомогою унікальних (одноразових) ідентифікаторів від етапу підписання електронного договору.

Вступ. З початком розвитку інформаційно-комунікаційних технологій ведення господарської діяльності почало поступово переміщуватись у глобальне середовище мережі Інтернет. Традиційний спосіб ведення комерційної діяльності з реалізації товарів, виконання робіт та надання послуг у деяких сферах господарської діяльності трансформувався у ведення електронної комерції, тобто відносин, що виникають між суб'єктом господарювання (продавцем, постачальником, виконавцем) будь-якої форми власності та особою (покупцем, замовником), яка купує чи замовляє товар або послугу дистанційно на підставі електронного договору з використанням інформаційно-

Цитування: Помазанов М. Особливості укладання електронних договорів про надання послуг у сфері ІТ суб'єктами електронної комерції. *Економіка та право*. 2024. № 2. С. 75—83. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.02.075>

комунікаційних систем. Процеси цифрової трансформації підштовхують законодавчі органи будь-якої сучасної держави до ухвалення відповідних нормативно-правових актів задля створення сприятливих умов розвитку цифрової економіки. ІТ-сектор у силу своєї спорідненості з діяльністю у сфері електронної комерції потребує створення усіх належних законодавчих умов для стійкого розвитку, зокрема й удосконалення підходів до законодавчого закріплення проведення віддаленої ідентифікації клієнтів без участі кваліфікованих надавачів довірчих послуг та застосування електронних підписів в електронних договорах [1, с. 32].

Сьогодні цілком можливо дистанційно отримати такі послуги: онлайнві позики, інформаційно-консультаційні послуги у сфері ІТ, професійні послуги (юридичні, медичні, бухгалтерські) тощо. Наприклад, серед найпопулярніших на сьогодні видів послуг у сфері ІТ є послуги надання доступу до теоретичних та практичних навчальних матеріалів з використанням інформаційно-комунікаційних систем (навчальних платформ), дистанційних (онлайн) тренінгів, воркшопів за обраним замовником напрямом, таким як: дизайн, тестування (*Quality Assurance, QA*), розробка вебзастосунків, вебсайтів, комп'ютерного забезпечення чи мобільних застосунків (*Full-Stack Development, Front-end Development, Back-end Development, DevOps Engineering* тощо) на основі відповідної мови програмування, згідно з навчальною програмою курсу. Описані послуги надаються суб'єктами електронної комерції у сфері ІТ переважно як інформаційно-консультаційна економічна діяльність, аніж освітня, що притаманна науковим установам, основним видом діяльності яких може бути діяльність у сфері наукових досліджень та розробок.

Створення законодавчого підґрунтя дало поштовх подальшому розвитку електронної комерції у різноманітних сферах послуг. Завдяки виконанню Україною згідно з Додатком XVII-3 Угоди про асоціацію зобов'язання щодо імплементації положень Директиви № 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08.06.2000 «Про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної торгівлі на внутрішньому ринку» (надалі — Директива про електронну комерцію), був ухвалений Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII «Про електронну комерцію» (надалі — За-

кон про електронну комерцію). Директива про електронну комерцію, як і Закон про електронну комерцію, поширюється на всі види послуг за правочинами, що вчиняються в електронній формі, як бізнес для бізнесу (B2B), так і бізнес для споживача (B2C), тобто будь-яку послугу, яка зазвичай надана за винагороду на відстані електронним шляхом та за індивідуальною вимогою замовника, якщо це не суперечить спеціальному законодавству України [2, с. 7—9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері електронної комерції показав, що процес адаптації законодавства України до *acquis* Європейського Союзу стає наслідком виникнення концептуально нових понять у національному законодавстві, що стали предметом дослідження у роботах багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, Я.В. Петруненко, М.В. Сиротко та В.В. Тройніков провели науково-правий аналіз засад регулювання електронної комерції в умовах розвитку цифрової економіки в Україні. Є.М. Ключова та К.М. Бречко дослідили поняття правовідносин у сфері електронної комерції, їхні специфічні ознаки, об'єкт та суб'єкт. І.Я. Верес досліджувала питання правового регулювання електронних підписів. В.І. Мелікова детально дослідила окремі проблеми укладання електронних договорів суб'єктами підприємництва (B2B). У праці Г.І. Мостової досліджено особливості укладання правочинів у мережі Інтернет. О.М. Зубатенко детально проаналізував поняття «електронна комерція» у контексті Закону України «Про електронну комерцію». Стаття Л.Л. Нескородженої присвячена дослідженню понять «електронний бізнес», «електронна торгівля» та «електронна комерція». С.В. Губарев та О.О. Лов'як з'ясували зміст таких понять, як «електронний договір», «електронний документ» та «електронний підпис». Однак дослідження особливостей укладання електронних договорів суб'єктами електронної комерції за допомогою інформаційно-комунікаційних систем з використанням електронного підпису одноразовим ідентифікатором досі залишається поза увагою науковців. Водночас неможливо недооцінити темпи розвитку у сфері електронної комерції. Це потребує удосконалення законодавчої основи для ефективної регламентації діяльності бізнесу у правовій державі, що і пояснює актуальність теми цієї статті.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети потребувало застосування методологічної основи дослідження, спираючись на загальнонаукові і спеціальні методи пізнання. Були застосовані методи аналізу й синтезу, порівняння, структурно-логічного узагальнення, за допомогою яких виявлені особливості укладання електронних договорів про надання послуг у сфері електронної комерції.

Мета статті — дослідити сучасний стан національного законодавства щодо правового регулювання особливостей укладання електронних договорів про надання послуг у сфері ІТ суб'єктами електронної комерції, проаналізувати відповідність деяких його положень законодавству Європейського Союзу та на основі отриманих результатів визначити шляхи його удосконалення.

Результати дослідження. Для розгляду питання укладання електронних договорів насамперед варто звернути увагу на ознаки та деякі ключові поняття сфери електронної комерції, у якій ці правовідносини виникають, змінюються та припиняються. Правове регулювання цих правовідносин тією чи іншою мірою закріплене у низці нормативно-правових актів, як-то: Господарський кодекс України (далі ГК України), Цивільний кодекс України (далі ЦК України), закони України «Про електронну комерцію», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист прав споживачів», «Про цифровий контент та цифрові послуги» тощо.

У доктрині права бачення вітчизняних науковців різняться щодо визначення поняття електронної комерції. Так, одна група вчених під електронною комерцією розуміє вид суспільних відносин з реалізації товарів та послуг, що передбачає взаємодію контрагентів на основі мережевих систем, а розрахунки між сторонами здійснюються з використанням електронних документів і платіжних засобів [3, с. 234]. Також існує думка науковців, що електронна комерція — сукупність господарських операцій, що здійснюються між суб'єктами господарювання за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем з метою автоматизації бізнес-процесів та збільшення економічної ефективності бізнесу [4, с. 280].

Л.Л. Нескороджена, поділяючи думки деяких науковців, окреслила такі ознаки елект-

ронної комерції, що відрізняє цей вид господарської діяльності від інших: а) поняття електронної комерції охоплює правовідносини у сфері вчинення правочинів, електронного документообігу та використання електронних підписів; б) ведення електронної комерції засобами електронного зв'язку є основним середовищем для вчинення правочинів; в) електронна комерція не пов'язується з використанням однієї чітко визначеної інформаційно-комунікаційної системи; г) перелік правочинів, що вчиняються, є невичерпним та укладаються на загальних підставах з використання засобів електронного зв'язку [5, с. 20].

Окрім того, доцільно розглядати поняття електронної комерції як у вузькому, так і в широкому розумінні. У вузькому розумінні під цим поняттям мають на увазі здійснення торгівлі товарами та надання послуг через мережу Інтернет. У широкому ж розумінні комплексність поняття електронної комерції охоплює також підприємницьку діяльність у сфері електронних платіжних систем, обміну електронними даними, збору та обробки персональних даних, а також маркетингову діяльність через мережу Інтернет [6, с. 179].

Отже, із викладеного вище можна зробити висновок, що електронна комерція за своєю суттю є господарською діяльністю, яка націлена на отримання прибутку з обов'язковим використанням інформаційно-комунікаційних систем, методів електронної ідентифікації, створенням електронних документів з накладенням електронних підписів.

Досліджуючи питання правовідносин у сфері електронної комерції, доцільно розібрати коло осіб, які ці правовідносини можуть утворювати. Так, дія Закону України «Про електронну комерцію» не розповсюджується на правочини, однією із сторін яких є фізична особа, що не зареєстрована як фізична особа — підприємець та реалізує або пропонує до реалізації товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-комунікаційних систем. Також стороною не можуть бути органи державної влади або органи місцевого самоврядування у частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування, якщо правочин вчиняється суб'єктом відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі».

Можна зробити висновок, що суб'єктом електронної комерції може бути суб'єкт госпо-

дарювання будь-якої організаційно-правової форми, зокрема фізична особа — підприємець, що реалізує товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-комунікаційних систем, або особа, яка придбаває, замовляє, використовує зазначені товари, роботи, послуги шляхом вчинення електронного правочину.

Порівнюючи поняття «електронний договір», наведене у Законі про електронну комерцію (п. 5 ч. 1 ст. 3), та поняття «договір» за ЦК України (ч. 1 ст. 626), можна дійти висновку, що відмінність полягає лише у представленні договору в електронній формі. У такий самий спосіб поняття «електронного правочину» за Законом про електронну комерцію (п. 7 ч. 1 ст. 3) та поняття «правочину» за ЦК України (ч. 1 ст. 205) відрізняється лише кваліфікувальною ознакою — здійснення з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [7, с. 19].

Як слушно зазначає О.І. Змикало, Закон про електронну комерцію не застосовує формулювання «електронна форма», а оперує поняттям «електронна форма представлення інформації», що відображає застосування широкого підходу відповідно до Конвенції ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах 2005 р. [8, с. 84].

В.І. Мелікова зазначає, що «...електронна форма є різновидом письмової форми, проте наявність певних технічних особливостей зумовлює специфіку його (договору) укладання», з чим не можна не погодитись, додавши, що, прив'язка до письмової форми має місце, а відсутність закріплення у Законі про електронну комерцію окремого поняття «електронна форма договору» жодним чином не впливає на визначеність правового статусу документів в електронній формі [9, с. 33].

Продовжуючи дослідження щодо специфіки укладання договору про надання послуг в електронній формі, доцільно звернутись до положень ч. 2 ст. 638 ЦК України, згідно з якими договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і ухвалення пропозиції (акцепту) другою стороною. Згідно з абз. 3 ч. 1 ст. 641 ЦК України пропозицією укласти договір є, зокрема, документи (інформація), розміщені у відкритому доступі у мережі Інтернет, які містять істотні умови договору і пропозицію укласти договір на зазначених умовах з кожним, хто звернеть-

ся, незалежно від наявності у таких документах (інформації) електронного підпису.

За спеціальним Законом про електронну комерцію, укладення електронного договору відбувається шляхом направлення пропозиції його укласти (оферти) однією стороною та її ухвалення (акцепту) другою стороною через обмін електронними повідомленнями між виконавцем та замовником. Пропозиція (оферта) укласти електронний договір про надання послуг повинна містити істотні умови і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її ухвалення. За загальним правилом, істотною умовою договору про надання послуг є предмет, яким є послуга, у ст. 177 ЦК України послуга закріплена як самостійний об'єкт цивільних прав. ГК України та ЦК України не розкривають змісту цього поняття, однак послуга розглядається як діяльність, яка спрямована на задоволення потреб замовника, тобто приносить користь [10].

Отже, пропозиція укласти електронний договір про надання інформаційно-консультаційних послуг у сфері ІТ, як і сам електронний договір, повинна містити щонайменше одну істотну умову, а саме предмет — опис навчального курсу (його назва та зміст), що пропонується замовнику. Виконавець під час вчинення електронного правочину зобов'язаний забезпечити повну відповідність предмета електронного договору, погодженого сторонами.

Моментом укладення електронного договору є одержання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір, електронного повідомлення (відповіді) про ухвалення цієї пропозиції, підписаної одним із видів електронних підписів. Положення ЦК України (ч. 3 ст. 207) та Закону про електронну комерцію (ст. 12) дають можливість вибору сторонам електронного договору, за принципом свободи договору, обрати, у який саме спосіб здійснити підписання електронного договору. Спеціальні вимоги до електронного підпису закріплені у законах України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» та від 05.10.2017 № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги».

Зазначені нормативні акти дозволяють здійснити підписання електронного договору за допомогою: а) електронного підпису (простого електронного підпису), відмінного від кваліфікованого електронного підпису (далі КЕП)

чи удосконаленого електронного підпису (далі УЕП), який містить електронні дані (будь-яка інформація в електронній формі) про підписувача та використовуються ним як підпис; б) КЕП чи УЕП, кожен з яких базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису та видається кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг; в) електронного підпису одноразовим ідентифікатором (комбінацією цифр і букв, або лише цифр, або літер, що може бути отримана замовником шляхом надсилання виконавцем на електронну пошту замовника пароллю або смс-коду, надісланого на телефонний номер замовнику, який ухвалив пропозицію (оферту) укласти електронний договір); г) аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають бути зразки відповідних власноручних підписів [11, с. 12].

Оскільки невід'ємною складовою для повноцінного функціонування діяльності суб'єктів господарювання у сфері електронної комерції та, як наслідок, здійснення фіскальної політики держави є існування надійної банківської інфраструктури та платіжних систем, що дадуть змогу здійснювати миттєві онлайніві розрахунки, доцільно також звернутись до Положення про використання електронного підпису та електронної печатки, затверджених Постановою Правління Національного банку України від 20.12.2023 № 172 (далі Положення). Наведеним Положенням закріплено можливість використання таких різновидів електронних підписів і печаток, незалежно від технології їх створення: 1) простий електронний підпис (зокрема електронний підпис одноразовим ідентифікатором або будь-який інший, що не підпадає під критерії КЕП, УЕП); 2) цифровий власноручний підпис (створений за допомогою стилуса і сенсорного екрана); 3) КЕП; 4) УЕП із кваліфікованим сертифікатом; 5) УЕП без кваліфікованого сертифіката; 6) Електронний підпис Національного банку України; 7) кваліфікована електронна печатка; 8) електронна печатка з кваліфікованим сертифікатом; 9) удосконалена електронна печатка. Також з огляду на наведені у Положенні підстави використання різних видів електронних підписів, видається, що сторонам електронного договору для подальшого використання простого

електронного підпису чи удосконаленого електронного підпису (без кваліфікованого сертифіката), удосконаленої електронної печатки потрібно підписати про це окрему згоду. Однак для використання решти надійних електронних підписів із кваліфікованими сертифікатами така угода не потрібна.

Варто зазначити, що простий електронний підпис, за умови письмової згоди його використання обома сторонами електронного договору, не може бути визнаним недійсним лише з тих підстав, що він має електронну форму або не відповідає вимогам до кваліфікованого електронного підпису. Водночас законодавець наділив саме кваліфікований електронний підпис еквівалентною юридичною силою, закріпивши презумпцію його відповідності власноручному підпису. Аналогічні положення є у ст. 25 Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку і про скасування Директиви 1999/93/ЄС (далі Регламент № 910/2014).

Відповідно до ст. 2 Типового закону ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи», електронний підпис визначають як дані в електронній формі, що є в повідомленні даних, приєднані до нього чи логічно з ним асоціюються й можуть бути використані для ідентифікації підписувача, мають указівку на те, що він згоден із повідомленням даних. У Регламенті № 910/2014 зазначено, що електронним підписом є дані в електронній формі, які логічно пов'язані з іншими даними в електронній формі й використовуються підписувачем як підпис [12 с. 62].

Досліджуючи поняття електронного підпису у порівняльному аналізі положень Закону про електронну комерцію на предмет його відповідності Директиві про електронну комерцію, слід зауважити, що остання не містить визначення «електронний підпис одноразовим ідентифікатором», що може свідчити про запозичення цієї або схожої концепції з іншого європейського правового акта.

Однак Директива про електронну комерцію досі залишається ключовим актом ЄС щодо регулювання в сфері електронної комерції, хоча за останні 20 років, з часів її ухвалення, світові тенденції та європейське законодавство суттєво змінились, маючи на меті впровадження най-

кращих практик з питань, які не охоплені Директивою про електронну комерцію, але які безпосередньо стосуються сфери електронної комерції.

Так, Директивою (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 р. про платіжні послуги на внутрішньому ринку (далі Директива № 2015/2366) закріплено регуляторну вимогу надійної автентифікації клієнтів (*strong customer authentication*) та використання унікальних ідентифікаторів (*unique identifier*), що спрямовані на підвищення безпеки онлайн-платежів. Згідно з Директивою № 2015/2366 «унікальний ідентифікатор» — це комбінація літер, цифр або символів, визначена користувачеві платіжної послуги постачальником платіжної послуги, яка надається користувачем платіжної послуги для однозначної ідентифікації іншого користувача платіжної послуги та/або платіжного рахунку цього іншого користувача платіжної послуги для здійснення платіжної операції.

Надійна автентифікація клієнтів передбачає використання щонайменше двох чинників автентифікації для перевірки особи користувача: чинник знання (наприклад, пін-код або пароль, відправлений на телефон як смс-повідомлення чи на електронну пошту) та чинник володіння (матеріальний об'єкт, яким володіє лише користувач, як-то: мобільний телефон, комп'ютер).

Отже, провівши паралель між визначенням та цілями застосування електронного підпису одноразовим ідентифікатором згідно з Законом про електронну комерцію та визначенням унікального ідентифікатора згідно з Директивою (ЄС) 2015/2366, можна дійти висновку про наявність схожих ознак, однак Директива (ЄС) 2015/2366 не ототожнює спосіб проходження надійної автентифікації унікальним ідентифікатором з інструментом електронного підпису, як це передбачено національним законодавством.

У такому разі вбачається розбіжність із законодавством ЄС, оскільки концепція поняття «унікального ідентифікатора» була створена насамперед з метою верифікації особи користувача платіжного сервісу перед проведенням платіжної трансакції або іншої дії, що потребує встановлення особи, а не для використання його як електронного підпису.

Якщо поділяти думку А. Іщука про те, що підпис електронним ідентифікатором нині викликає найбільше запитань та суперечок як се-

ред науковців, так і серед користувачів такого виду підписів, залишаються сумніви щодо того, чи можна вважати електронний підпис одноразовим ідентифікатором надійним підтвердженням укладення договору із конкретним суб'єктом, адже елемент поняття «одноразовий ідентифікатор» передусім свідчить про те, що це засіб ідентифікації та автентифікації, а не інструмент для підписання [13, с. 190].

Ідентифікація замовника засобами інформаційно-комунікаційної системи виконавця послуг відбувається шляхом обміну даними, зокрема персональними, необхідними для укладання правочину, через підтверджені засоби зв'язку (електронна пошта або мобільний номер телефону). Без проходження процедури автентифікації неможливе й укладання самого електронного правочину. На етапі підписання, як правило, відбувається відправка електронного повідомлення на електронну пошту замовника з унікальним посиланням на інформаційно-комунікаційну систему (вебсайт) виконавця послуг, де замовник знаходить примірник договору у форматі *Portable Document Format* та має можливість з ним ознайомитись. Система в автоматичному порядку генерує випадковий код у вигляді алфавітно-цифрової послідовності, який потрібно ввести у відповідне поле та натиснути кнопку «Підписати», так, замовник надає свою згоду з умовами електронного договору. Виконавець послуг отримує електронне повідомлення (відповіді) про ухвалення цієї пропозиції з накладеним електронним підписом одноразовим ідентифікатором, що і є моментом укладання електронного договору.

Висновки, викладені у постанові Верховного суду у справі від 09 лютого 2023 р. № 640/7029/19, підтверджують лише законність застосування електронного підпису одноразовим ідентифікатором, з огляду на поточний стан законодавства. Колегія дійшла висновку, що у разі, якщо укладення електронного договору відбувається в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, для ухвалення пропозиції укласти такий договір особа має ідентифікуватися у такій системі та надати відповідь про ухвалення пропозиції (акцепт). Сьогодні договори, підписані за допомогою одноразового пароля-ідентифікатора, створюють права та обов'язки для учасників правовідносин у сфері електронної комерції та є належними і допустимими доказами під-

твердження укладання між сторонами електронних правочинів. Окреслюючи логічну послідовність дій сторін електронного договору, Суд зазначив, що без отримання листа на адресу електронної пошти та/або смс-повідомлення, без здійснення входу на сайт за допомогою логіна особистого кабінету і пароля особистого кабінету, договори між сторонами не були б укладеними [14].

Безумовно, такий спосіб підписання електронних договорів знайшов широке практичне застосування завдяки перевагам у зручності та швидкості укладання електронних договорів про надання інформаційно-консультаційних послуг у сфері ІТ. Однак, з практичної точки зору, неоднозначність полягає у тому, як саме згенерований одноразовий ідентифікатор повинен логічно пов'язуватись з іншими електронними даними про замовника, який, підписуючи у такий спосіб електронний договір, ухвалює пропозицію й погоджується з його умовами. На цьому етапі також неоднозначним є те, у який спосіб підписує договір виконавець договору, оскільки на практиці виникають випадки, коли підписна частина договору зі сторони виконавця може бути взагалі пустою або містити графічне зображення підпису та печатки, використання якого не завжди обумовлюється сторонами до підписання електронного договору, або взагалі може не містити інформації про те, що договір підписаний електронним підписом виконавця.

Нині встановлено, що укладення електронного договору завершується одержанням відповіді про ухвалення пропозиції (акцепт) у формі електронного повідомлення, або заповнення формуляра заяви (форми) про ухвалення такої пропозиції в електронній формі, або вчинення певних дій, логічна послідовність яких повинна бути роз'яснена в інформаційній системі виконавця послуг. Електронне повідомлення або формуляр заяви обов'язково підписується за допомогою, наприклад, КЕП / УЕП (за умови використання усіма сторонами електронного правочину), або електронного підпису одноразовим ідентифікатором, або аналогом власноручного підпису [15, с. 123].

З огляду на викладене вище, було б доречно внести зміни у ч. 1 ст. 12 Закону України «Про електронну комерцію», якими виключити після слів «електронного підпису» слова «одно-

разовим ідентифікатором» та закріпити поняття простого електронного підпису з визначенням, наданим у Законі України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», що також відповідає визначенню, закріпленому у Регламенті № 910/2014. Зазначені зміни дозволять відмежувати процес ідентифікації та автентифікації за допомогою унікальних (одноразових) ідентифікаторів від процесу підписання електронного договору, що також повинно вплинути на технічну сторону реалізації таких вимог. Передбачається, що запропоновані зміни забезпечать однаковий порядок накладання простого електронного підпису для виконавця та замовника послуг, зокрема у спосіб, подібний до використання таких популярних провайдерів послуг з накладання електронних підписів, як *Adobe Sign*, *HelloSign*, *PandaDoc*, *DocuSign*, *SignNow* тощо.

Висновки. На сьогодні законодавство України про електронну комерцію містить розбіжності із законодавством ЄС щодо визначення способів підписання електронних документів електронними підписами, зокрема, встановлено, що електронний підпис є одноразовим ідентифікатором, не має еквівалентного визначення серед досліджених у цій статті Директиви 2000/31/ЄС та Регламенту № 910/2014; натомість виявлено схожість із поняттям унікального ідентифікатора згідно з Директивою № 2015/2366, який, однак, має іншу мету застосування. Визначено особливості порядку укладання електронних договорів про надання інформаційно-консультаційних послуг у сфері ІТ суб'єктами електронної комерції із використанням електронних підписів одноразовим ідентифікатором, а також запропоновано внести відповідні зміни у Закон України «Про електронну комерцію», що дозволить відмежувати процес ідентифікації та автентифікації за допомогою одноразових ідентифікаторів від процесу підписання електронного договору.

Подальший розвиток дослідження.

За результатами проведеного наукового дослідження зроблено висновки, що можуть стати підґрунтям для подальшого науково-практичного вирішення виявленого недоліку у процесі укладання електронних договорів із застосуванням електронного підпису одноразовим ідентифікатором, що допоможе уніфікувати положення національного законодавства із законодавством Європейського Союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зубатенко О.М. Аналіз поняття «електронна комерція» у контексті Закону України «Про електронну комерцію». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 1. С. 32—34.
2. Таптунова І., Казацька М. На шляху до Єдиного цифрового ринку ЄС. *Електронна комерція*. 2021. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/ucep_report_e-commerce_31.05.2021.pdf (дата звернення: 19.05.2024).
3. Трушкіна Н.В., Сергєєва О.Р., Шкригун Ю.О. Концептуальні підходи до визначення поняття «електронна комерція». *Проблеми економіки*. 2020. № 4 (46). С. 231—240. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-231-240>
4. Петруненко Я.В., Сиротко М.В., Тройніков В.В. Правове регулювання електронної комерції в умовах розвитку цифрової економіки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2023. Вип. 79: ч. 1. С. 278—285. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.47>
5. Нескороджена Л.Л. До питання визначення понять «електронний бізнес», «електронна комерція», «електронна торгівля». *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. Вип. 5. С. 17—21.
6. Товкун Л.В., Перепелиця М.О. Правове регулювання електронної комерції та особливості її оподаткування в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 178—182.
7. Губарєв С.В., Лов'як О.О. Електронний підпис як складова електронних правочинів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2022. Т. 33 (72). № 4. С. 18—23. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.4/03>
8. Змикало О.І. Поняття та сутність електронних правочинів за цивільним правом України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2021. Вип. 66. С. 81—87. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.14>
9. Мелікова В.І. Актуальні проблеми укладання електронних договорів між суб'єктами підприємництва. *Економіка та право*. 2022. № 2. С. 31—38. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.031>
10. Відловська І. Договір про надання послуг: основні положення та аспекти. *Jurliga Ligazakon*. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/analitics> (дата звернення: 19.05.2024).
11. Верес І.Я. Правове регулювання електронних підписів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 11—15.
12. Змикало О.І. Особливості правового регулювання електронних правочинів: міжнародний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2020. Вип. 61. Т. 1. С. 60—65. <https://doi.org/10.32782/2307-3322.61-1.13>
13. Іщук А. Особливості змісту міжнародних електронних комерційних контрактів. *Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво»*. 2023. Вип. 23. С. 186—191. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23.22>
14. Постанова Верховного суду від 09 лютого 2023 р. в адміністративній справі № 640/7029/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108883319> (дата звернення: 19.05.2024).
15. Мостова Г.І. Особливості укладання правочинів у мережі Інтернет. *Юридичний вісник*. 2023. № 1 (66). С. 117—126. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.66.17426>

Надійшла 20.05.2024

REFERENCES

1. Zubatenko O.M. Analiz ponyattya “elektronna komertsiya” u konteksti Zakonu Ukrayiny “Pro elektronnu komertsiyu”. *Aktual'ni problemy vitchyznyanoi yurysprudentsiyi*. 2016. Vyp. 1. P. 32-34 [in Ukrainian].
2. Taptunova I., Kazats'ka M. Na shlyakhu do Yedynoho tsyfrovoho rynku YES. *Elektronna komertsiya*. 2021. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/ucep_report_e-commerce_31.05.2021.pdf [in Ukrainian].
3. Trushkina N.V., Serhyeyeva O.R., Shkryhun Yu.O. Kontseptua'ni pidkhody do vyznachennya ponyattya “elektronna komertsiya”. *Problemy ekonomiky*. 2020. No. 4 (46). P. 231-240. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-231-240> [in Ukrainian].
4. Petrunenko YA.V., Syrotko M.V., Troynikov V.V. Pravove rehulyuvannya elektronnoyi komertsiyi v umovakh rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky v Ukrayini. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu*. Seriya PRAVO. 2023. Vyp. 79: Ch. 1. P. 278-285. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.475> [in Ukrainian].
5. Neskorodzhena L.L. Do pytannya vyznachennya ponyat' “elektronnyy biznes”, “elektronna komertsiya”, “elektronna torhivlya”. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2017. Vyp. 5. P. 17-21 [in Ukrainian].
6. Tovkun L.V., Perepelytsya M.O. Pravove rehulyuvannya elektronnoyi komertsiyi ta osoblyvosti yiyi opodatkovannya v Ukrayini ta sviti. *Yurydychnyy naukovy elektronnyy zhurnal*. 2022. No. 3. P. 178-182 [in Ukrainian].
7. Hubaryev S.V., Lov'yak O.O. Elektronnyy pidpys yak skladova elektronnykh pravochyniv. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho*. Seriya: yurydychni nauky. 2022. T. 33 (72). No. 4. P. 18-23. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.4/038> [in Ukrainian].
8. Zmykalo O.I. Ponyattya ta sutnist' elektronnykh pravochyniv za tsyvil'nym pravom Ukrayiny. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu*. Seriya PRAVO. 2021. Vyp. 66. P. 81-87. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.14> [in Ukrainian].
9. Melikova V.I. Aktual'ni problemy ukladannya elektronnykh dohovoriv mizh sub'yektamy pidpryyemnytstva. *Ekonomika ta pravo*. 2022. No. 2. P. 31-38. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.031> [in Ukrainian].

10. Vidlovs'ka I. Dohovir pro nadannya posluh: osnovni polozhennya ta aspekty. *Jurliga Ligazakon*. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/analytys> [in Ukrainian].
11. Veres I.YA. Pravove rehulyuvannya elektronnykh pidpysiv. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. No. 3. P. 11-15 [in Ukrainian].
12. Zmykalo O.I. Osoblyvosti pravovoho rehulyuvannya elektronnykh pravochyniv: mizhnarodnyy dosvid. *Naukovyy visnyk Uzhhorod's'koho natsional'noho universytetu*. Seriya PRAVO. 2020. Vyp. 61. T. 1. P. 60-65. <https://doi.org/10.32782/2307-3322.61-1> [in Ukrainian].
13. Ishchuk A. Osoblyvosti zmistu mizhnarodnykh elektronnykh komertsyinykh kontraktiv. *Zbirnyk naukovykh prats' "pryvatne pravo i pidpryyemnytstvo"*. 2023. Vyp. 23. P. 186-191. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23.22> [in Ukrainian].
14. Postanova Verkhovnoho sudu vid 09 lyutoho 2023 v administratyvnyi spravi No. 640/7029/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108883319> [in Ukrainian].
15. Mostova G. Peculiarities of conducting legal deeds on the internet. *Yurydychny vestnik*. 2023. No. 1 (66). P. 117-126. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.66.17426> [in Ukrainian].

Received 20.05.2024

Mykola POMAZANOV

"Axon Partners",

Attorneys Association, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0009-0003-3516-3627

FEATURES OF CONCLUDING E-CONTRACTS FOR THE PROVISION OF IT SERVICES BY E-COMMERCE ENTITIES

The article investigates the features of concluding electronic contracts by e-commerce entities in the provision of IT services through information and communication systems, focusing on the stage of signing with an electronic signature. A comparative analysis of national legislation and European Union regulations governing certain aspects of e-commerce is conducted. The author reveals that the concept of an electronic signature with a one-time identifier does not exist in EU legislation but notes the similarity between this concept and the definition of a unique identifier as set out in Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, which serves different purposes than as a tool for signing electronic documents. The author describes the range of subjects involved in legal relations in the field of e-commerce and concludes that the subject of such legal relations may be either an individual entrepreneur or another business entity of any organizational and legal form that sells goods, performs works, or provides services using information and communication systems, or a person who purchases, orders, or uses said goods, works, or services by means of an electronic transaction. The author analyzes concepts such as "electronic contract", "electronic transaction", "electronic signature with one-time identifier", and "electronic form" within the context of Ukrainian legislation. The author emphasizes that an electronic contract and an electronic signature with a one-time identifier are widely used by e-commerce entities for providing information and consulting services in the IT sector. The article provides one of the options for presenting the process of concluding a contract using the information and telecommunication system of a service provider, which also provides for client identification and an electronic signature with a one-time identifier. The author proposes improving Ukrainian legislation on the use of a simple electronic signature in e-commerce, instead of an electronic signature with a one-time identifier, which will allow the separation of the identification and authentication process using unique (one-time) identifiers from the process of signing an electronic contract.

Keywords: e-commerce, economic activity, e-commerce entities, electronic signature with a one-time identifier, information and consulting services.